

*Research – Action:
Guidelines for integrating
Environmental Sustainability into
European Education*

Project Code: 2021-1-IT02-KA220-
ADU-000029662

Co-funded by
the European Union

Съдържание

Въведение	3
Анализ на Европейския контекст	6
Местен анализ на контекст: Италия	14
Местен анализ на контекст: Кипър	19
Местен анализ на контекст: България	21
Преглед на изследване на проектни дейности	24
Действия и интервенции в Италия	26
Действия и интервенции в Кипър	28
Действия и интервенции в България	44
Илюстрации и концептуални карти за операторите	46

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Въведение

Проектът "Educating for environmental sustainability: creative learning centers and digital languages" е мултидисциплинарен и мултифункционален образователен курс, моделиран според специфичните нужди на европейската общност за обучение на възрастни в областта на устойчивото развитие, устойчивостта и опазването на околната среда. Следователно тематичното ядро на "Ехо" е много сложно: околната среда, устойчивостта, насърчаването на индивидуални и колективни екологични перспективи и нагласи са европейски и глобални предизвикателства, които изискват "комплексно мислене" и еднакво стратифицирани подходи за проектиране.

Echo", продукт на ново международно сътрудничество между организации с богат опит, е съставно действие, способно да "свързва фактите, за да състави нова реалност", като идентифицира полезни и иновативни решения. Международното партньорство включва пет организации със смесен профил, както експерти, така и новаци в рамките на "Еразъм+", които обаче са европейски центрове за високи постижения в секторите на културното творчество и предлагане, технологичните, цифровите и виртуалните иновации, неформалното и информалното образование, социокултурната анимация, ориентирана към "Информираност за Европейския съюз". Ето защо организациите се обединиха, за да изготвят стратегически план, който да преосмисли образователните пространства, да създаде нови и да ги "ориентира към бъдещето", като съвместно насочи образованието за възрастни към основните езици на творчеството, културното предлагане и цифровите иновации. Планирането и партньорството се движат от общи предпоставки, тясно свързани с признаването на нуждите на съвременната общност за обучение на възрастни в Европа, както и със спецификата на основните сектори и езици, които участват тук.

Проектът "Echo" има за цел да изгради архитектура – материална и цифрова – със силно образователно въздействие, насочена към овластяване и повишаване на уменията на широка и разслоена публика от възрастни в областта на екологичната устойчивост. Той се възползва от привлекателността на творческата среда, от ефективността на цифровите инструменти, както и от възможностите на неформалното и информалното образование. Следователно проектът активира процес на участие, съставен от смесени единици, като поставя в центъра съвременните нужди от културно и образователно естество. За постигането на тези цели "Echo" включва международни организации,

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

експерти в областта на образованието за екологична устойчивост, производството на иновативни модули в подкрепа на секторите на образованието, обучението и възпитанието чрез формулата на социокултурната анимация, като включва и важни организации в областта на цифровите иновации и мащабни творческо-културни предложения.

Следователно предложените тук резултати от проекта представляват цялостна образователна архитектура, която насочва целта към придобиване на инструменти и перспективи, чрез които да се "разберат проблемите на околната среда", като се определят и най-добрите стратегии в това отношение. Образователната интервенция в областта на околната среда всъщност предполага връзка между учебния предмет и Устойчивостта, модел на действие, както и поведенчески насоки, но също и по-голяма гражданско-демократична информираност още преди да бъде специализирана. Следователно основните бенефициенти на проекта са преподавателите, учителите, учителите и социокултурните аниматори, а в мащабен план – широката публика, която се обучава за възрастни, светът на професиите, пряко и/или косвено свързани с околната среда и устойчивото развитие.

Фондация "Pietro Barbaro", организация с нестопанска цел със седалище в Палермо, координира проекта, който насърчава средиземноморската култура и изгражда отворено пространство, включващо обединяване и обучение на граждани чрез социални срещи, артистични резиденции в полза на историческия център на Палермо в сътрудничество с местни училища, университети и организации с нестопанска цел. Фондацията насърчава увеличаването на културните и артистичните дейности в областта на екологичната устойчивост, както и разпространението на инициативи за културно благосъстояние.

Партньори са Idrisi Cultura e Sviluppo ETS със седалище в Италия, Carraro Lab srl със седалище в Италия, Кипърската организация за устойчиво образование и активно учене (SEAL Cyprus) със седалище в Кипър и Sdruzhenie WALK TOGETHER със седалище в България.

Всеки от партньорите, участващи в проекта, има опит в дейностите по обучение и насърчаване на социокултурни практики за подобряване на местното и общностното измерение, като предоставя и разпространява методи, модели и учебни и задълбочени пътеки по най-културно значимите теми от съвременната социална панорама. Carraro Lab srl, по-специално, е специализирана в техническото структуриране на потапящи и цифрови курсове, които могат да се използват в комуникацията и методите на обучение от ново поколение.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Транснационалното измерение беше задължително, за да се създаде път с ясен европейски обхват, като се започне от местните измерения, които чрез анализ, сравнения и разнообразие могат да предложат общ и обобщен анализ и методология на европейско равнище, като същевременно се основават на местните особености, от които идват организациите.

Целите на проекта "Echo" ще бъдат:

1. осезаемо увеличаване на наличната информация за устойчивостта на околната среда, която се основава на най-добрите доброволчески, предприемачески и творчески практики в Европа;
2. Създаването, чрез експонати и цифрови регистри, на нови, ориентирани към бъдещето материални и нематериални учебни центрове, възприемани като развлечение, документално изкуство, потапящо образователно предложение;

Изготвяне на образователни курсове и курсове за обучение, насочени към устойчивостта на околната среда, които изхождат от данни от практиката и ежедневието: примери за ангажираност и активно участие на европейски граждани, които, от предприемачеството до доброволчеството, се предлагат като микро- и макроповеденчески модели в подкрепа на устойчивостта на околната среда.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

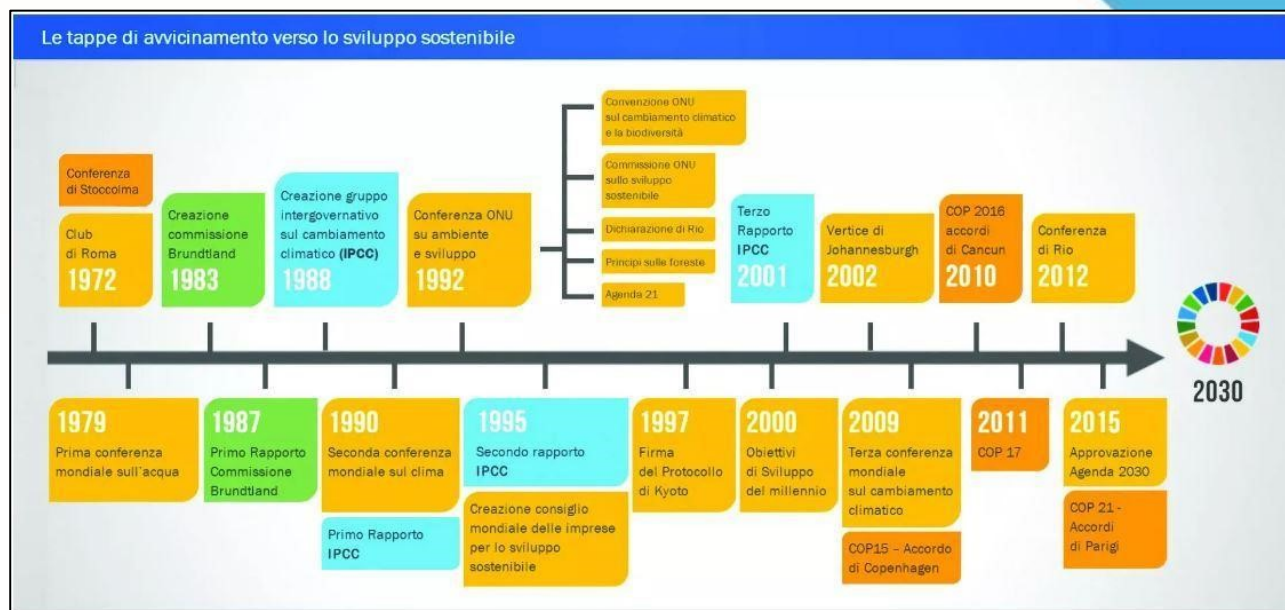
Анализ на Европейски контекст

Екологичното образование е сфера, която е изправена пред процес на непрекъснато концептуално преустройство поради социалните и политическите промени, които постоянно настъпват по света поради екологичната криза и извънредната ситуация с климата, които се интерпретират по различен начин от всеки участник. За да се анализира значението на екологичното образование в европейската училищна система, е важно да се разгледа значението на екологичното образование (теория и практика).

Някои определят екологичното образование като „процес на признаване на ценности и изясняване на концепции с цел развиване на умения и нагласи“, необходими за разбиране и оценяване на взаимовръзката между човека, неговата културна практика и физическата му среда. То включва също така практики за вземане на решения на политическо ниво и разработване на кодекс на поведение на лично ниво. Екологичната осведоменост, възприемането на екологосъобразни навици и промяната на отношението към околната среда са част от положителните резултати от екологичното образование. „Екологичното образование възниква преди 30 години като спешна алтернатива, която да помогне за промяна на човешкото поведение“. По света има различни концепции за екологичното образование, тъй като тази концепция се променя във всяка страна или образователна система. От гледна точка на образованието екологичното образование има за цел „да предизвика промяна в поведението на хората по отношение на околната среда и природата чрез повишаване на знанията и осведомеността или чрез предоставяне на конструктивна информация“.

От известно време Европейският съюз се стреми към ефективно насърчаване на образователни и културни практики, които разпространяват темите за устойчивостта на околната среда, адаптирайки се през последния период към тенденцията, която вече е започнала да се налага от 70-те години на миналия век на глобално равнище, както показва тази инфографика за основните етапи на подхода към устойчивото развитие:

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

[Sustainable development - Italian Alliance for Sustainable Development \(asvis.it\)](https://asvis.it)¹

През 2019 Европейския съюз започва **GREEN DEAL EU**², ставайки политическа част от **Climate Pact**³, за да постигне на целите на Парижкото споразумение във възможно най-кратък срок. Както подчертава самият Съюз, причините за този ангажимент не произтичат само от утвърденото съзнание за закъснението, с което целият свят се справя с изменението на климата, но и от все по-ясно изразените и силни искания на всички европейски граждани. Това с цел да се цели по-здравословно и по-безопасно общество чрез грижа за околната среда, в която те живеят и работят ежедневно.

Интересът и силата, с които Съюзът и страните, които го съставляват, полагат тези усилия, засягат както частното измерение на здравето на гражданите, така и икономическите последици, които този ангажимент може да гарантира.

Съветът на Европейския съюз удостоверява, че от 1980 г. до 2020 г. само в Европа икономическото въздействие на изменението на климата е загуба от 487 милиарда евро (повече от това, което средно се планира в европейските планове за развитие на всеки 2 години), като над 5 милиарда се дължат на наводнения и разливи, а над 2 милиарда - на пожари и суши. Загубите за човешки животи, пряко свързани с нетипични явления, са над 138 000 европейски граждани.

¹ <https://asvis.it/sviluppo-sostenibile>

² https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

³ <https://europa.eu/climate-pact/>

Едно по-балансирано отношение към околната среда би довело до намаляване на тези загуби и създаване на нови възможности за научни изследвания и технологии (нови техники и по-добри и „по-чисти“ материали) с относително разширяване на производствените вериги и патенти, промишлени модели с много по-малко въздействие върху околната среда, но по-ефективни, по-продуктивни и по-дълготрайни, спестяване на разходи за здравеопазване в европейските страни и за бедствия, причинени от изменението на климата на местно равнище.

Специфичните цели на the Climate Pact са:

- Повишаване на осведомеността по въпросите на климата и действията на Европейския съюз
- Насърчаване и катализиране на ангажменти и действия в областта на климата
- Свързване на гражданите и организациите, работещи в областта на екологичната устойчивост, за да се учат едни от други

Проектът ЕСНО е разработен именно за постигането на тези три цели чрез подкрепа на цифрови методи на преподаване и иновативни културни методи.

Важна отправна точка за насърчаване на инициативите за формиране на нови културни модели в областта на екологичната устойчивост е [GreenComp: the European competence framework for sustainability](#)⁴, изготвен от Съвместния изследователски център, съвместния изследователски център за наука и знания на Европейската комисия.

Целта на това проучване, осъществено с участието на около 75 европейски експерти от различни сектори и страни на Съюза, е да предостави обща рамка, приложима в различна степен във всяко местно измерение. Това спомага за насърчаване на практиките на разпространение и прилагане на мисловни модели, образователни и културни за различните заинтересовани страни (училища, обучители, граждани и предприемачи), които ръководят избора и практиките в екологичен смисъл. Те обобщават работата в 4 макротематични области и 12 ключови умения, ясно обяснени в този модел:

⁴ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128040>

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Area	Competenza	Descrizione
1. Incorporare i valori di sostenibilità	1.1 Dare valore alla sostenibilità	Riflettere sui valori personali; identificare e spiegare come i valori variano tra le persone e nel tempo, valutando criticamente come si allineano con i valori di sostenibilità.
	1.2 Sostenere l'equità	Sostenere l'equità e la giustizia per le generazioni attuali e future e imparare dalle generazioni precedenti per la sostenibilità.
	1.3 Promuovere la natura	Riconoscere che gli esseri umani sono parte della natura; rispettare i bisogni e i diritti delle altre specie e della natura stessa al fine di ripristinare e rigenerare ecosistemi sani e resilienti.
2. Abbracciare la complessità nella sostenibilità	2.1 Pensiero sistemico	Affrontare un problema di sostenibilità da tutti i punti di vista; considerare il tempo, lo spazio e il contesto al fine di capire come gli elementi interagiscono al loro interno e tra diversi sistemi.
	2.2 Pensiero critico	Valutare le informazioni e gli argomenti, identificare presupposti, sfidare lo status quo e riflettere su come il background personale, sociale e culturale influenza il pensiero e le conclusioni.
	2.3 Inquadramento dei problemi	Formulare le sfide attuali o potenziali come un problema di sostenibilità in termini di - difficoltà, persone coinvolte, dimensione temporale e geografica - al fine di identificare gli approcci adeguati per anticipare e prevenire i problemi, per mitigare e adattarsi ai problemi già esistenti.
3. Visione di futuri sostenibili	3.1 Alfabetizzazione sul futuro	Immaginare futuri alternativi sostenibili sviluppando scenari alternativi, identificando i passi necessari per raggiungere un futuro sostenibile preferito.
	3.2 Adattabilità	Gestire le transizioni e le sfide in situazioni complesse di sostenibilità e prendere decisioni relative al futuro di fronte all'incertezza, all'ambiguità e al rischio.
	3.3 Pensiero esplorativo	Adottare un modo di pensare relazionale esplorando e collegando diverse discipline, usando la creatività e la sperimentazione di idee o metodi nuovi.
4. Agire per la sostenibilità	4.1 Azione politica	Orientarsi nel sistema politico, identificare la responsabilità politica per i comportamenti non sostenibili, e richiedere politiche efficaci per la sostenibilità.
	4.2 Azione collettiva	Agire per il cambiamento in collaborazione con gli altri.
	4.3 Iniziativa individuale	Identificare il proprio potenziale di sostenibilità e contribuire attivamente a migliorare le prospettive per la comunità e per il pianeta.

Source "Greencomp JRC128040"

Изброените тук 12 умения не са подредени в йерархичен ред: всяко от тях може да бъде изпълнявано независимо от другото и без да се изискват изчерпателни усилия за постигането им. Нещо повече, те изискват път, който се обяснява като „в процес на развитие“, поради факта, че тяхната общовалидност може да включва администриране на всеки предмет и във всеки местен контекст, който следователно може да определи персонализирано моделиране, за да се адаптира по-добре към реалността на различните измерения, в които се намесва.

Важно е да се има предвид, че СИЦ избира именно тази универсалност на модела и неговата обща абстрактност именно за да осигури инструмент, който да може да бъде споделен от всички европейски държави, преодолявайки първото ограничение на културата на екологичната устойчивост, т.е. фрагментарния характер на интервенциите, насърчавани на социално, местно, политическо и национално равнище. От само себе си се разбира, че е безполезно, ако не и невъзможно, да се справяме с това явление сами, така че всеки опит за разширяване на рамката на действията трябва да бъде осъществен бързо.

Понастоящем обаче все още има какво да се направи, както се подчертава в доклада „Околната среда в Европа: състояние и перспективи през 2020 г.“

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

(SOER 2020)⁵ изготвен в края на 2021 г. от Европейската агенция по околна среда (ЕАОС).

Проблемното обобщение на предложените анализи е, че целите за 2030 г. в действителност в много отношения са практически непостижими и че дори тези за 2050 г. вече са изложени на риск, освен ако не бъдат предприети спешни ускорения на екологичните инициативи. Това е така въпреки факта, че параметрите на европейското пространство са се подобрили значително по отношение на емисиите на парникови газове, замърсяването на въздуха или водата, на политиките за управление на отпадъците и рециклиране или по отношение на кръговата икономика и биоикономиката. Тогава защо все още сме далеч от целта?

Отговорът се състои от няколко аспекта. На първо място, целите, заложи в Програмата до 2030 г., са много по-строги, отколкото в миналото, поради огромното забавяне на адресирането на въпроса за екологичната устойчивост: по-строгите цели са равностойни на по-инвазивни и навременни маневри, които трябва да бъдат извършени.

Освен това, въпреки че са налице подобрения, глобалният контекст се е променил поне по два лесно обобщими начина:

- 1) COVID, войни и някои политически/правителствени управленски решения на международни и европейски държави значително затрудниха пътя на вече започнатите инициативи, като забавиха тяхното развитие и/или завършване.
- 2) Докато прилагаме въведените стратегии, станаме свидетели на увеличаване и хаотично преразпределение на световното население, което ни принуди да коригираме плановете и перспективите за управление на все по-пренаселената и неспокойна среда.

В доклада се обръща внимание на факта, че докато преди фокусът е бил съсредоточен върху повишаването на осведомеността на гражданите по въпросите на екологичната устойчивост, в този нов етап, в който културните и обучителните курсове вече се приемат за даденост, широко разпространени са и се приемат като все още незаменима практика. Необходимо е да се премине към конкретни действия с радикални и императивни решения по отношение на планирането на градските и битовите пространства, промишленото производство и транспорта, управлението на отпадъците и създаването на зони за биоразнообразие и т.н.

⁵ Състоянието на околната среда в Европа през 2020 г.: необходима е промяна на посоката, за да се посрещнат предизвикателствата, породени от изменението на климата, да се обърне процесът на деградация и да се осигури благоденствие за бъдещите поколения – Европейска агенция за околна среда, <https://www.eea.europa.eu/it/highlights/lo-stato-dell-ambiente-in-europa>

Картата от доклада - възпроизведена по-долу - предлага ясен преглед на състоянието на околната среда в Европа в края на 2020 г., както и на необходимите стъпки, които все още трябва да бъдат предприети:

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Tema	Tendenze del passato e prospettive		Probabilità di conseguimento di obiettivi/traguardi delle politiche		
	Tendenze precedenti (10-15 anni)	Prospettive fino al 2030	2020	2030	2050
Protezione, conservazione e valorizzazione del capitale naturale					
Aree terrestri protette			✓		
Aree marine protette			✓		
Specie e habitat protetti dall'UE			✗		
Specie comuni (uccelli e farfalle)			✗		
Condizioni e servizi ecosistemici			✗		
Ecosistemi acquatici e zone umide			✗		
Pressioni idromorfologiche			✗		
Stato degli ecosistemi marini e biodiversità			✗		
Pressioni e impatti sugli ecosistemi marini			✗		
Urbanizzazione e uso del suolo da parte di agricoltura e silvicoltura					✗
Condizioni del suolo			✗		
Inquinamento dell'aria e impatti sugli ecosistemi			□	□	
Inquinamento chimico e impatti sugli ecosistemi			✗		
Cambiamenti climatici e impatti sugli ecosistemi			✗		
Economia efficiente nell'uso delle risorse, circolare e a basse emissioni di carbonio					
Efficienza delle risorse materiali			✓		
Uso circolare dei materiali				□	
Produzione di rifiuti			□		
Gestione dei rifiuti			□		
Emissioni di gas serra e sforzi di mitigazione			✓	✗	✗
Efficienza energetica			□	✗	✗
Fonti energetiche rinnovabili			✓	✗	✗
Emissioni di inquinanti atmosferici			✓	□	
Emissioni di inquinanti industriali			□		
Processi e tecnologie industriali puliti			□		
Emissioni di sostanze chimiche			✗		
Estrazione di acqua e relative pressioni sulla superficie e sulle acque sotterranee			✗		
Uso sostenibile dei mari			□		
Protezione dai rischi ambientali per la salute e il benessere					
Concentrazioni di inquinanti atmosferici			✗	✓	
Impatto dell'inquinamento dell'aria su salute umana e benessere				✓	
Esposizione della popolazione al rumore ambientale e impatto sulla salute umana			✗		
Salvaguardia delle zone silenziose			✗		
Pressioni dell'inquinamento sull'acqua ed effetti sulla salute umana			✗		
Inquinamento chimico e rischi per la salute e il benessere umani			✗		
Rischi dei cambiamenti climatici per la società			□		
Strategie e piani di adattamento ai cambiamenti climatici			□		
Valutazione indicativa delle tendenze precedenti (10-15 anni) e prospettive per il 2030			Valutazione indicativa delle probabilità di conseguimento di obiettivi/traguardi delle politiche selezionati		
Dominano tendenze/sviluppi al miglioramento	Anno	✓	A buon punto		
Tendenze/sviluppi mostrano un quadro disomogeneo	Anno	□	Parzialmente a buon punto		
Dominano tendenze/sviluppi al peggioramento	Anno	✗	Non a buon punto		

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

В рамките на екологичното образование няколко концепции са насочени към повишаване на екологичната осведоменост. Образованието за екологично гражданство е взаимосвързано с екологичното образование. Тази образователна област се фокусира върху обучението на младите хора как да вземат отговорни решения по сложни социално-екологични въпроси и да предприемат действия, както индивидуални, така и колективни, за да сведат до минимум своя отпечатък върху Земята. В нашия съвременен свят не е достатъчно да се знае какво е извънредна ситуация, свързана с климата. Поради все по-нарастващата екологична криза от учениците се изисква да станат добре подготвени екологични граждани, които ще трябва да развият набор от умения и нагласи за справяне с екологичните предизвикателства. Всъщност „учениците от средното образование представляват важна целева група поради очакваната им роля на бъдещи граждани“. Средното образование, формално или неформално, е важна стъпка в развитието на екологично грамотни ученици, които ще имат умения, способности и правилни нагласи за опазване на околната среда. Младите хора на възраст 15-18 години са по-склонни да смекчават и решават настоящите и бъдещите екологични проблеми.

Екологичното гражданство включва идеята за създаване на екологични граждани, които живеят устойчиво, отговорно, опазват планетата, вместо да я консумират. Тази област е едновременно вътрешпоколенческа и междупоколенческа, тъй като всички действия, предприети в момента, могат да окажат въздействие в някакъв момент в бъдещето.

Според Уестхаймер и Кане бъдещият гражданин на околната среда ще има следните характеристики:

- Лично отговорен гражданин - отговорен, спазващ законите и честен
- Участващ гражданин - активно участва в съществуващите системи, предприемайки лидерски действия
- Ориентиран към социалната справедливост гражданин - предизвиква, поставя под въпрос и трансформира съществуващата система

European Network for Environmental Citizenship (ENEC) определя образованието за екологично гражданство като:

"...вид образование, което култивира последователен и адекватен набор от знания, както и необходимите умения, ценности, нагласи и компетенции, с които трябва да разполага един гражданин на околната среда, за да може да действа и да участва в обществото като двигател на промяната в частната и обществената сфера в местен, национален и глобален мащаб, чрез индивидуални и колективни действия в посока на решаване на съвременните екологични проблеми, предотвратяване на създаването на нови екологични проблеми, на

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

постигане на самостоятелна екологичност и развитие на здравословни връзки с природата”⁶.

⁶ Hadjichambis, A.; Reis, P. European Network for Environmental Citizenship (ENEC). Impact 2018, 2018, 52-54.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Анализ на местен контекст: Италия

Проблемът с изменението на климата в Италия се проявява с особена сериозност, както се подчертава в доклада на Съвета на Европейския съюз, в който Италия е една от най-засегнатите от бедствия страни и която търпи един от най-големите брой жертви и икономически загуби в БВП поради екологични катастрофи.

Това е очевидно и поради географското положение и разположението на страната в рамките на европейското пространство, в центъра на Средиземноморието, с много километри открита брегова линия и вертикално развитие на страната, което едновременно поглъща както африкански, така и северноевропейски феномени.

Докладът „Устойчива Италия“, създаден от Cerved, подчертава, че италианската система е на 9-то място в Европа по екологични показатели, като разликата между северната и южната част на страната е значителна: ниски нива на емисии на парникови газове и замърсяване, потребление и преобразуване в съответствие със средното и отличен процент на намаляване на емисиите от промишлеността.

Най-добрите провинции се намират в северната част на страната, докато тези в южната част (по-специално провинциите на Сицилия) са на дъното: Бари е първата южна провинция, която се появява в класацията, но е на 51-во място.

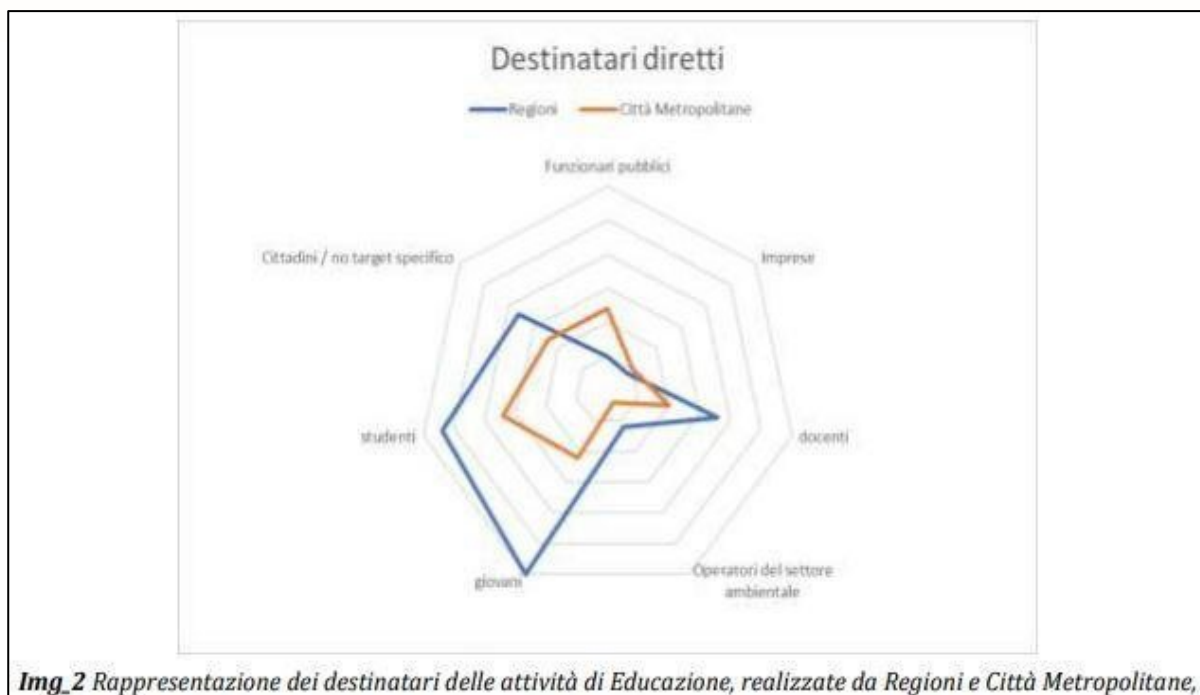
Ако обаче се анализират специфичните нива на замърсяване, безопасността на територията поради хидрогеоложки рискове и управлението на отпадъците/шлаковете (с относително рециклиране), се появяват разлики между столичните градове и другите райони на територията, където първите страдат от по-високо ниво на замърсяване, но имат по-добро управление на отпадъците и използват възобновяеми източници за производство на енергия.

Политиците са планирали и подготвили стратегиите за повишаване на екологичната устойчивост с помощта на фондовете на НППР, като 31% от сумата на плана (малко над 69 млрд. евро) е предназначена за „зелена революция и екологичен преход“. От тях 18 са специално предназначени за енергийния преход и устойчивата мобилност, в които Италия значително изостава от средното европейско равнище.

Освен това, какво да кажем за повишаването на осведомеността и обучението на общностите по въпросите на околната среда?

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Документът написан от **МІТе (Министерство на екологичен преход)**⁷ подчертава как в **SNSvS**, т.е. Националната стратегия за устойчиво развитие. Тя включва образованието в системата на т.нар. вектори на устойчивостта, като дава предимство на дейностите за информиране и повишаване на осведомеността относно устойчивото развитие на местно ниво, което накара Министерството да предвиди конкретни споразумения директно с регионите, автономните провинции и столичните градове.

Както може да се види от тази графика, най-голяма е намесата на регионите, които благоприятстват повишаването на осведомеността на учениците и младите хора чрез структуриране на планове, интегрирани в училищните програми, в които темите, разглеждани с учениците, се отнасят до общите познания за Програмата на ООН до 2030 г. и нейните 17 цели. Но също така и конкретно биоразнообразието, кръговата икономика и повторната употреба, устойчивата мобилност, социалното приобщаване, глобалното гражданство и образованието в областта на храните. Някои дейности включват моменти на преживяване, като например образователни пътувания до защитени територии или места с историческа/културна стойност, които имат за цел да открият територията и нейната защита.

⁷ Report_vettore_education_luglio_2021.pdf (mase.gov.it), https://www.mase.gov.it/sites/default/files/archivio/allegati/sviluppo_sostenibile/rappor to_vettore_educazione_luglio_2021.pdf

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Столичните градове, от друга страна, са разпределили интервенциите по равно между студентите и държавните служители, за да разработят стратегии за устойчиво развитие на териториите.

Поради извънредната ситуация, свързана с пандемията, и следователно трудностите при провеждането на дейности лице в лице, бяха организирани уебинари с цел информиране и обучение по въпросите на устойчивото развитие, а социалните мрежи бяха използвани като инструменти за разпространение. В областта на неформалното и информалното образование бяха проведени много инициативи за повишаване на осведомеността и разпространение на информация, насочени към широка аудитория от граждани, като бяха използвани инструменти като радиопрограми, организиране на „виртуални“ събития и панаири, изготвяне на аудиовизуални материали.

Img_3 Ripartizione, per tipologia, del materiale prodotto dalle Regioni

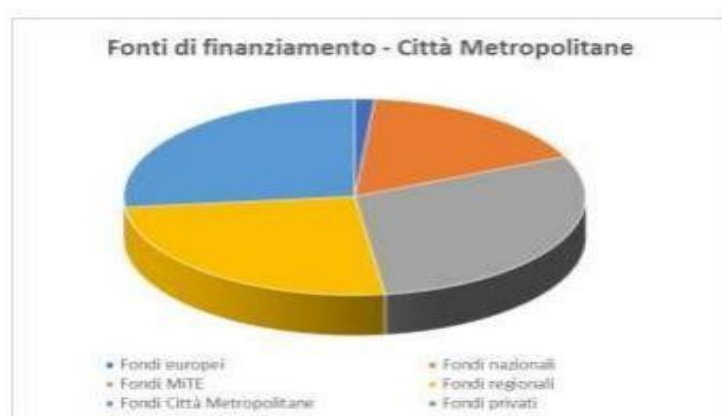
Img_4 Ripartizione, per tipologia, del materiale prodotto dalle Città Metropolitane

Поради момента на пандемия и блокиране, материалите, създадени за повишаване на осведомеността на горепосочените заинтересовани страни, са предимно цифрови и се сблъскват с регионални и метрополни измерения.

Цялата тази дейност по повишаване на осведомеността на регионално и столично равнище, която се осъществява под формата на програми, включващи както отделни правителствени органи, така и мрежи от граждани и участващи оператори (частни организации, консорциуми, сдружения), използва разнородни средства:

Img_7 Ripartizione dei progetti delle Regioni per fonte di Finanziamento

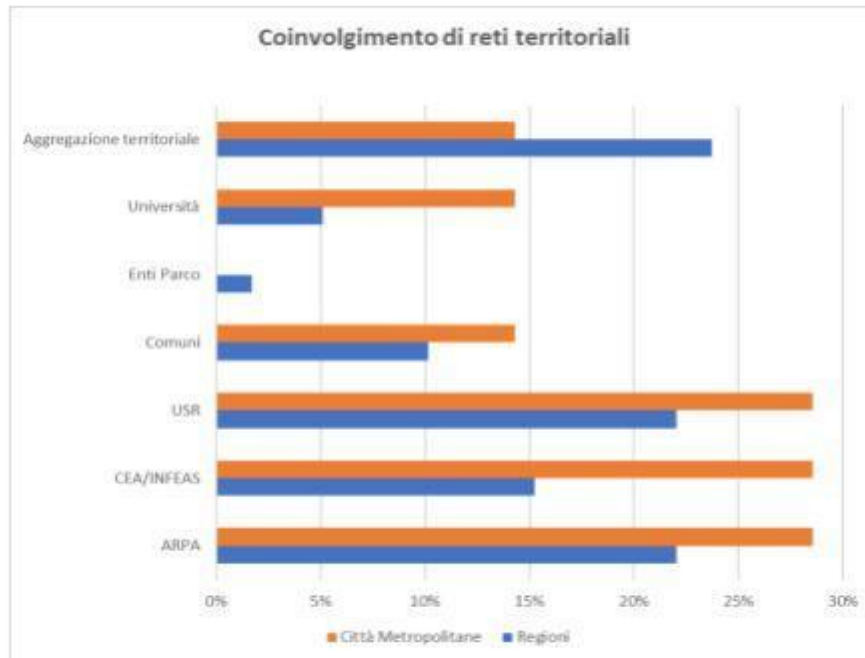
Img_8 Ripartizione dei progetti delle CM per fonte di Finanziamento

Програмирането на IN.FEA от 2000 г. насам доведе до създаването на почти 290 **Центрове на екологичното образование (CEAS)** на цялата територия на страната, мрежа от институционални и частни субекти, които осъществяват действия на териториите чрез създаването на многобройни дейности, проекти и програми, като осигуряват стойност и укрепват националните, регионалните и местните политики за устойчивост.

Местната общност е целта на тези дейности, като основната им цел е да насърчават и управляват пространства за съвместно планиране, което е съществено условие за комплексен и системен процес на учене в обмен със

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

заобикалящата среда и подлежат на мултиплициране и разширяване чрез включване на все по-голяма аудитория от заинтересовани страни.

Img_9 Coinvolgimento di Reti territoriali, in termini percentuali, nelle attività di Regioni e CM

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Анализ на местен контекст: Кипър

Доклад от *Corriere della Sera* "**Кипър: морето спасено от деца**"⁸ показва интересен аналитичен поглед върху настоящата ситуация на екологична устойчивост в Кипър. В него се подчертава, че средиземноморският остров е един от последните, които следват директивите на Европейската общност по отношение на опазването на околната среда, но се предполага, че сега той е поел по необходимия път, за да се справи с основния проблем за острова: замърсяването на морската среда, дължащо се най-вече на пластмаси (между 80 и 90 %).

Причината за това замърсяване се крие в два основни фактора, които са общи за повечето държави, граничещи със Средиземно море:

1. Местната култура на населението, което все още не желае да се адаптира към достатъчни стандарти за рециклиране, разделяне на отпадъците и опазване на биоразнообразието.
2. Влиянието на други държави, които споделят същото морско пространство и често доставят отпадъци, които достигат острова чрез морските течения

ова изисква, както винаги, намеса за местна промяна на мисленето, но също така и широко разпространена и обобщена в повече или по-малко съседни страни.

Много политически инициативи се разпространяват в цяла Европа (като например нови центрове за събиране, сортиране и рециклиране на отпадъци или увеличаване на разходите за продажба на пластмасови продукти на гражданите). Те наистина могат да се превърнат в конкретни благодарение на финансирането от Европейския съюз (Европейската банка за инвестиции е предоставила повече от 250 млн. евро за инициативи в областта на кръговата икономика и екологичната устойчивост) и държавата (през 2021 г. благодарение на НППР правителството е отпуснало около 450 млн. евро за зеления обрат в страната). От това се разпространиха много успешни инициативи, които пряко включват ученици в почистването на острова, истински срещи за „почистване“ на плажа, които ентусиазират младите хора и дават отлични резултати.

Това е от особена важност за островна република, която превръща красотата на своето море в крайгълен камък на туристическа индустрия на високо ниво. В този смисъл Кипър все повече се развива в посока на екологично устойчив

⁸ Cyprus, the sea saved by kids | Corriere della Sera's 100 days in Europe - Corriere.it, <https://www.corriere.it/elezioni-europee/100giorni/cipro/>

туризъм, върху които правителствата на острова се съсредоточават все повече, както показва проектът **Fishing for litter**. Той включва пряко риболовците за почистване на морето от пластмаса или други инициативи и протоколи на общността, към които Кипър е решил да се присъедини за опазване на чистотата на морето от замърсяване от кораби.

Въпреки тези усилия, управлението на външните потоци на замърсяване изглежда трудно за преодоляване предизвикателство, именно защото географията на Кипър е последният аванпост на Източното Средиземноморие за Европа. Докато Република Кипър започна да следва европейските директиви, като се дистанцира от гръцкия модел, благодарна за културните индикации и новите правила, които преодоляват бюрократичните блокажи на инициативите, съседните страни не са, тъй като са изключени от Съюза.

Нещата се усложняват още повече от вътрешнополитическата ситуация в Кипър, където южната част е включена и призната в международен план и в Европейската общност от 2004 г., докато северната част е област, призната и пряко зависима от Турция (Севернокипърска турска република).

Това „разделение“ се повтаря постоянно през последните петдесет години, особено между 80-те и 2000-те години във връзка с един от най-належащите проблеми на острова, който мнозина се опитват да разрешат: недостига на вода. При малкото количество прясна вода, идваща от водоносните пластове на острова, и при често безразсъдното използване на ресурсите, изглежда, че нито едно решение не е разрешило въпроса напълно: изпробвани са инсталации за обезсоляване, чиято ниска ефективност не дава очакваното качество на водата и които, тъй като са неефективни, замърсяват значително въздуха по време на работа. Населението не е имало никаква осведоменост за правилното използване, пестене и правилна повторна употреба на водата, като по този начин се е генерирало непрекъснато разхищение на и без това оскъдния ресурс, още повече че на острова са построени мегакурорти за туристически цели (в периода през лятото положението се влошава още повече). През 90-те години на миналия век е изградена огромна подводна връзка между Кипър и Турция, **the Peace Pipeline**⁹ за инвестиция в размер на около 450 милиона долара, финансирана изцяло от Турция: екологичните и политическите критики към изграждането и управлението на инфраструктурата обаче оставят много съмнения относно ефективното решаване на проблема.

Много кипърци виждат в този факт просто средство на турската политическа пропаганда за засилване на нейното влияние и натиск върху целия остров и начин за реализиране на печалба чрез приватизираното управление на газопровода. Освен това строителството е довело до промени в Кипърската околна среда и отново неблагоприятните пътища на водното стопанство,

⁹ Водна колонизация: случаят на Кипър - AB AQUA, <https://abaqua.it/colonizzazione-idrica-il-caso-di-cipro/>

обусловени от осведомеността на населението за правилното използване, и всичко това в условията на така или иначе оскъдно количество вода за населението.

Анализ на местен контекст: България

астоящата ситуация в България показва повече или по-малко същата тенденция като в други европейски страни, но дори се представя като добродетелен пример в по-ограничения контекст на балканските страни.

Въпреки че през първите десетилетия на 2000 г. България се нуждаеше от препоръки и предупреждения от страна на Европейската комисия относно спазването на етапите за екологична устойчивост, все повече се засилва общественото съзнание, което бързо тласка към адаптиране на екологичните дейности и манталитет. Всъщност конформацията и историята на страната показват панорама на селски микрообщини, които поради начина на живот на своите граждани естествено са в по-голямо съответствие с параметрите на екологичната устойчивост (помислете само, че от 264 общински центъра около 230 могат да бъдат класифицирани като „селски“).

Правителството и общностите на тези центрове прозряха потенциала на екотуризма в тези условия. От 2010 г. насам се наблюдава истински бум на екологични проекти и бизнес инициативи за популяризиране на страната с цел туризъм, особено в района на Централна Стара планина и Родопите (прием и гостоприемство в агротуристически обекти, производствени вериги на хранителни и занаятчийски продукти по древни методи и различни природни маршрути).

Поне до 2009 г. обаче цялостната ситуация в страната все още не е била приемлива, тъй като осъзнаването на екологосъобразността все още не е било широко разпространено или популяризирано.

Същите компании и индустрии се съобразяват само в минимална степен с екологичните искания, като се ограничават със спазването на законовите ограничения на правителството, обвинявано от опозицията, че не иска да налага екологични механизми на самите компании.

От тази гледна точка стигнахме до един парадоксален момент: колкото повече нараства икономическото благосъстояние на населението и предприятията, толкова по-малко същите тези субекти се грижат за екологичната устойчивост.

Тенденция, която е обща за всички европейски реалности, където богатството на държавите и населението, въпреки усилията, обикновено съвпада с влошаване на показателите за екологична устойчивост.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Първите кризи на икономическия модел след 2010 г. всъщност разкриха как необходимостта е довела до по-голям напредък в областта на опазването на околната среда, отколкото преди. Просто за да не изгуби печалба, целият индустриален и граждански контекст започна да реорганизира производствените си системи, за да премине към повторно използване и диференциране на енергийните източници.

Според един интересен анализ, извършен през 1990 г. от изтъкнати икономисти и изследователи от Фондацията на Националната камара и публикуван от Независимия институт на тема „Българският план за икономически растеж и преход“, от проучване, изрично поискано от самото българско правителство веднага след излизането му от дългата комунистическа диктатура, се изтъкват основните причини за забавянето на тази нация в областта на екологичната устойчивост и свързаното с нея осъзнаване.

Основната пречка пред адаптирането към средните европейски равнища се дължи именно на премахването на комунистическия подход, който възпрепятства разпространението на екологично съзнание. Фактът, че пазарът сам по себе си не беше свободен, а обвързан със стандартизация и ограничаване на цените и средствата, породил забележимо забавяне на културните, политическите и социалните дейности за опазване на околната среда. Освен това никаква свободна преса не можеше да повлияе на общественото мнение по въпросите на околната среда и неспазването им от страна на правителството, заинтересовано да субсидира силно замърсяващите национални индустрии и заводи.

Същата „политическа“ и регулаторна липса на индивидуални права на собственост, според изследователите, е довела до сериозна липса на пряк интерес на групите, които подкрепят екологичното благосъстояние. Неразглеждането му като лост за икономическо благосъстояние, оставяйки всяка област в своеобразен вакуум на отговорността „обща и комунистическа“, което не позволява да се определят точни ръководители и отговорности по отношение на екологичната устойчивост.

От 1990 г. до днес това очевидно постепенно се променя, като вниманието, чувствителността и отговорността се прехвърлят в ръцете на населението и частните групи, които я оценяват като съществен фактор за успех. Това е очевидно, като се свържем с уебсайта на Министерството на опазването на околната среда и на българските води, където могат да се намерят значително количество материали и информация, ясно разделени по теми, които обобщават усилията, положени през последните двадесет години за преодоляване на проблемите, свързани със замърсяването в миналото.

Става дума например за планове и договори за продажба на промишлени предприятия и заводи на частни лица с точни клаузи за почистване и отстраняване на факторите на замърсяването им или за списък и указания за

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

достъп до продуктовата група „Екомаркировка на ЕС“, която гарантира екологична устойчивост на производството и рециклиране на промишлените продукти. Или дори пълен и постоянно актуализиран списък за регистрация на частни субекти в списъци, които проследяват конкретната работа/производствена дейност, ако тя се отнася до потенциално замърсяващи материали или е опасна; всичко това съгласно логична и подробна методология за анализ на областите, с изрично европейски отпечатък и с оглед на рециклирането и повторната употреба, ако е възможно.

Как можем да разпространим посланието за екологична устойчивост на национално ниво?

Ако различните правителства вече ясно са поели по този път, насърчавайки регистри и практики, наръчници и инструкции за екологична устойчивост, то асоциациите също имат важен принос.

Българският център за устойчиво местно развитие и екопедагогика например се ангажира с осъществяването на проекти за повишаване на осведомеността по екологични въпроси в училищата и местните общности в страната, като разпространява концепцията за екопедагогика, създадена в Южна Америка в началото на 90-те години на миналия век.

Ангажиментът на центъра и неговите основатели създава наръчници по екопедагогика за ученици и обучители. Освен това те участват в граждански демонстрации на противопоставяне на правителствени решения, като например това за предоставяне на разрешения на Шеврон за търсене на газ в скалите чрез фракинг (хидравлично разбиване) в района на Добруджа, където се намира едно от най-големите подземни сладководни находища в света.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Преглед на изследване на проектни дейности

Целта на партньорството е да предостави анализ на контекста, методологиите и инструментите, прилагани в различните контексти на референтните държави. Това ще позволи на главните действащи лица в областта на образованието (учители, оператори, гражданско население, активно ангажирано в областта на устойчивото развитие на околната среда) да създадат набор от практики, които да бъдат оценени и разграничени, за да се насърчат най-добрите от тях. Следователно ще бъде лесно те да бъдат приложени конкретно и – ако е необходимо да се почерпи вдъхновение от тях – да се изградят различни пътища, които да постигнат целта за повишаване на осведомеността на учениците и на цялото гражданство по въпросите на околната среда.

Целта е тези пътища да се конкретизират чрез цифрова картография, която да очертае ролите, уменията и дейностите на учителите: персонализиран план, приложим и възпроизводим във всеки един от различните контексти.

Анализът на контекста осигурява рамката за намеса, като подчертава къде да се намесим, с каква цел и с какви решения. Както вече беше посочено, всяко национално и/или регионално измерение има свои собствени нужди и следователно стесняването на полето на действие на местно ниво може да помогне за по-конкретното прилагане на интервенцията. Нуждите са тези, които произтичат от ежедневието на всички, както на учениците, така и на гражданите, които страдат от въздействието на неправилни или неправилно прилагани практики в живота си. Каква е причината за тези ограничения и как да бъдат преодолени, вече е част от пътя на активното решаване на екологичните проблеми, като се разпространява онази логическа методология на изчерпателен анализ на причините и оценки на въображаемите последици, за която вече стана дума в *GreenComp: Европейска рамка за устойчивост*.

Оценката на вече разпространения и осъществен общ и необичаен опит може да осигури първия набор от интервенции, които могат да бъдат адаптирани и постоянно подобрявани. Успешен опит, който се споделя от почти всички местни реалности, са сесиите за почистване на природната и/или градската среда, в които групи от хора се събират по предварителна уговорка, за да почистят някои райони от отпадъци, или сесиите за залесяване на особено увредени райони от природни събития (пожари, опустиняване, свлачища, бури) и/или човешки събития. Други решения са тези, които включват различни участници в обществото, като например рибари, призовани да събират отпадъци в морето, или действия за опазване и защита на плодородните пространства за възпроизводство на животните и т.н.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Картографската метафора, предвидена като резултат от проекта ЕСНО, обаче трансформира набора от анализи, оценки, избори и действия в цифров синтез, който има двойна цел – да даде насоки на преподавателите, да доизясни границите и решенията за постигане на очакваните цели и да предаде резултатите от тези пътища чрез всяка цифрова платформа.

Цифровите инструменти и продукти намират широко място в обективното действие по обучение на населението, както поради безспорното им разпространение, така и поради самия потенциал на средствата: социализация и споделяне на идеи и материали, лекота на използване, социални връзки, способни да посеят нови ценности и да разширят аудиторията на интереса.

Неотдавна простото споделяне на мнения онлайн даде възможност да се постигне важно подобрение в световния търговски и промишлен сектор, при което самите търговски марки първи избират и насърчават повторната употреба, рециклирането и екологосъобразните инициативи в производството, сигурни в икономическата възвръщаемост спрямо групите потребители, които все по-често оценяват тези критерии при избора на своите продукти.

Някои от най-новите и спонтанни форми на ценностно, културно и социално обединяване, които могат да насърчат екологичната устойчивост чрез кръговата икономика, се родиха именно от тенденциите, които се утвърдиха и разпространиха чрез социалните медии. Например най-новата тенденция, която в момента се утвърждава в целия свят, е Upcycling – форма на оползотворяване на отпадъци и отпадъци, при която на различни нива (от гражданското и неформалното до професионалното химическо и индустриално) могат да се използват повторно отпадъчни материали и продукти, за да се произведат нови неща и/или материали, които са дори по-добри от първоначалните.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Действия и интервенции в Италия

В Италия екологичното образование е тема от голямо значение и включва много области, включително училища, университети, екологични организации и местни администрации.

Училището е основното място, където се насърчава екологичното образование чрез преподаване на специфични предмети като биология, география, химия и физика, но също така и чрез проекти, дейности и инициативи, които включват учениците и повишават тяхната осведоменост за опазването на околната среда.

Университетите също имат важна роля в насърчаването на екологичното образование чрез научни изследвания, обучение на нови специалисти в сектори като околната среда и енергетиката и разпространение на знания и умения в тази област.

Екологичните организации, като Greenpeace и Legambiente, играят основна роля за повишаване на обществената осведоменост за значението на опазването на околната среда и за насърчаване на инициативи и проекти за опазване на природата.

И накрая, местните администрации играят важна роля в екологичното образование чрез насърчаване на проекти и инициативи за повишаване на осведомеността и устойчиво управление на територията.

В Италия съществува и национална агенция за екологично образование, наречена "**Centro di Educazione Ambientale**" (CEA), която насърчава екологичното образование на национално равнище и предлага подкрепа на училища и организации, занимаващи се с околната среда.

Започвайки от местни/регионални или директно национални измерения, бяха разпространени много инициативи, които сега представляват програма от постоянни и постоянни събития за много реалности.

- **Zero Waste Project:** този проект, насърчаван от Министерството на околната среда, има за цел да намали до минимум производството на отпадъци чрез насърчаване на практики за намаляване, повторна употреба и рециклиране на материали.
- **I light up less:** това е инициатива започната от *Caterpillar*, радио програма на *Rai Radio 2*, която се провежда всяка година на 16 февруари (датата на влизане в сила на Протокола от Киото) от 2005 г. насам. Целта е да се повиши информираността на обществеността за значението на пестенето на енергия, като се насърчават различни действия за опазване на околната среда, които могат да бъдат интегрирани от

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

отделните граждани, и най-вече изключването на паметници и обществени стради: инициативата беше толкова успешна, че през 2008 г. придоби транснационално измерение, което доведе до синхронизирано изключване на много паметници в цяла Европа. През 2022 г. италианската държава го превръща в закон, признавайки 16 февруари за „Национален ден на енергоспестяването и устойчивия начин на живот“.

- **Let's clean the world:** тази инициатива е стартирана в Италия през 1993 г. от Legambiente и се е превърнала в глобална дейност, в която участват над 35 милиона души в 120 страни по света, с повече от 400 000 доброволци и 1300 населени места всяка година. Целта е да се повиши осведомеността относно управлението на отпадъците и ефективното и конкретно почистване на околната среда чрез възможността всеки да участва в събития за почистване с посочване на времето, местата и методите, но също така и да може да организира и инициира срещи.
- **Earth Day:** Този проект предоставя ежегодна възможност за повишаване на осведомеността относно значението на екологичната устойчивост и екологичните практики. Това е глобална инициатива, започнала в Съединените щати, където различни учебни и изследователски институции (колежи, училища и университети) ежегодно отбелязват Деня на Земята на 22 април (датата, която сега е определена за това събитие на международно равнище), когато през 1970 г. около 20 милиона американски граждани излизат на улицата, за да разпространят идеите за опазване на планетата. Оттогава той се отбелязва и в Италия.
- **Echo from the Cities:** този проект има за цел да насърчи екологичната устойчивост в италианските градове чрез възприемане на екологични практики и участие на общността. Той се ражда от цифрова новинарска програма в Торино, фокусирана върху градската среда и кръговата икономика: от 2009 г. насам тя създава асоциация, която споделя нейната насоченост и насърчава действия и дейности за екологична устойчивост в регион Пиемонт. Огромна аудитория следи бюлетина на феновете и има многобройни абонати.
- **Save cyclists:** тази организация насърчава използването на велосипеда като устойчиво средство за транспорт чрез организиране на събития и кампании за повишаване на осведомеността. Тя има две основни ядра, разположени в Болоня и Рим, и функционира от около 10 години: грандиозното начало включва голяма част от двата италиански града, но малко по малко движението започва да се забавя (според

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

организаторите жертва на неправилните и ограничени политически решения по отношение на велосипедния транспорт).

Действия и интервенции в Кипър

Екологичното образование в Кипър е приоритет на правителството и на много неправителствени организации, които работят за опазване на околната среда на острова. Много инициативи и образователни програми имат за цел да повишат осведомеността на гражданите и посетителите за значението на опазването на околната среда и необходимостта от предприемане на мерки за намаляване на отрицателното въздействие на човека върху околната среда.

моделът **Образование за екологично гражданство (ЕЕС)** е въведена в кипърската образователна система по изследователски и педагогически причини. Целта на прилагането на модела ЕЕС в училищната система беше да се предостави на учениците набор от основни компетентности, които да им позволят да придобият по-добро разбиране на актуалните социално-екологични проблеми и да действат като двигатели на промяната.

Структурни елементи на модела ЕЕС:

- Компетенциите (знания, нагласи, умения, ценности, поведение) са необходими за личностното израстване на младите хора, което ги кара да се превърнат в двигатели на промяната.
- Потенциалните действия, които един гражданин на околната среда може да предприеме в различни сфери (частни или обществени), измерения (индивидуални или колективни) и мащаби (местни, национални и глобални).
- Очакваните резултати в областта на околната среда, които могат да допринесат за екологичната и социалната трансформация.

Резултати, свързани с околната среда, след получаване на ЕЕС:

- Решаване на текущи екологични проблеми
- Предотвратяване на бъдещи екологични предизвикателства
- Преодоляване на причините за настоящите екологични предизвикателства
- Здравословни взаимоотношения с природата

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

- зачитане на задълженията и правата във връзка с опазването на околната среда
- Повишаване на гражданското участие
- Постигане на устойчивост

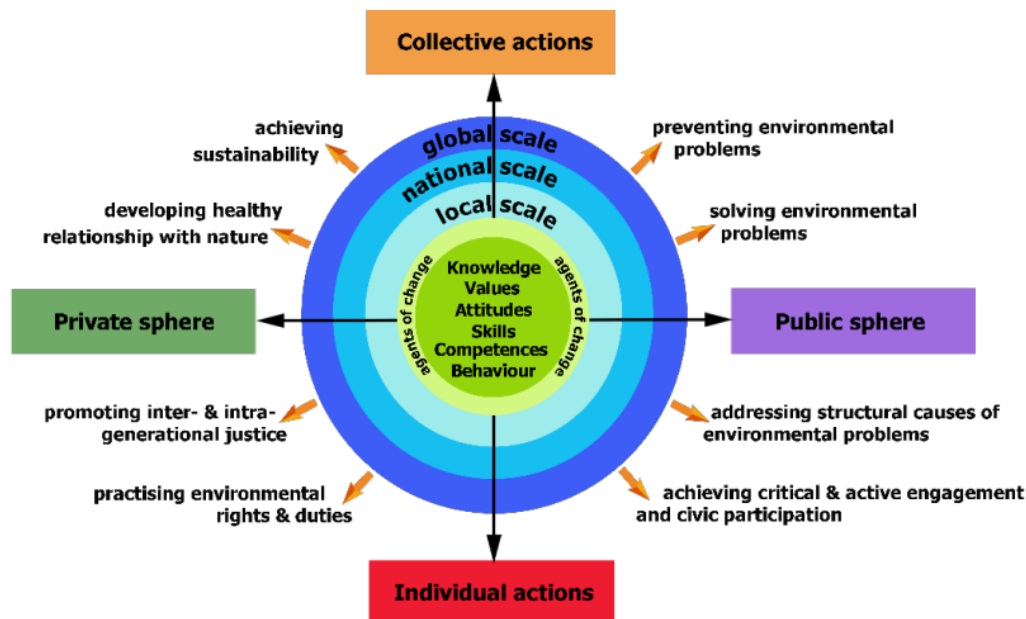

Photo credit: Hadjichambis, A. Paraskeva-Hatdjichambi, D and Georgiou, Y. (2022). *Evaluating a Novel Learning Intervention Grounded in the Education for Environmental Citizenship Pedagogical Approach: A Case Study from Cyprus*. *Sustainability*, vol.14, 1-18.

Министерството на околната среда на Кипър е създадо образователни програми за училищата, включително програми за екологично образование, които включват обиколки с екскурзовод в природни резервати и национални паркове. Тези образователни програми предоставят информация за проблемите на околната среда, като например изменението на климата, замърсяването на въздуха и водата и загубата на биоразнообразие, и предлагат начини за намаляване на въздействието върху околната среда.

Екологичното образование е ключов аспект на началното образование. Образованието за живота е основен предмет в AD клас, а екологичното образование е предмет, преподаван в EF клас. Екологичното образование е част от цялата аналитична програма и засяга всички аспекти на учебната програма. Екологичното образование има за цел да развие чувствителността и критичното мислене на малките ученици по основните глобални и местни

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

екологични проблеми чрез холистичен подход. Съществува лесна възможност за информиране на учениците по въпросите на околната среда в контекста на предмета „Екологично образование“ и за възприемане на нови нагласи и поведение.

Предметите на екологичното образование включват определени компоненти, които превръщат урока в процес на учене с участие и освобождаване. Този предмет има интердисциплинарен характер, а за разглеждането на различните екологични проблеми се използва подход, ориентиран към учениците. Основните методи на обучение включват експериментално и интерактивно учене, учене чрез правене и мозъчни атаки. Целта на този предмет е развитието на компетентността на учениците и възприемането на по-екологични нагласи и ценности.

В отговор на постоянно променящите се климатични и екологични предизвикателства в обучението се прилагат активни и интерактивни методически подходи, които позволяват на учениците да придобият по-задълбочено разбиране за извънредните ситуации, свързани с климата, и за необходимостта от предприемане на действия за опазване на природата.

Централното място на дидактическото обучение в този смисъл се основава на модела на споделеното разсъждение и активното и интерактивно експериментирание, в съответствие с най-добрите практики, изтъкнати в европейския контекст. В контекста на екологичното образование се прилагат различни специализирани екологични програми с участието на значителен брой начални училища в цял Кипър. Екологичните програми, които са активни в момента, са:

- „Еко училища“
- Гръцко-кипърско партньорство „Golden Green Leaf“
- Програма „Seed – A source of life.“
- Програма „The leaf – Learning about forests.“
- Програма „Less waste.“

„Еко училища“

„Еко училища“ е най-мощната програма за екологично образование, която се прилага успешно в училищната система. Тя започва своята дейност през 1997 г. с участието на 16 основни училища. Участието се увеличава през годините две до нейния успех. Понастоящем в програмата участват 139 основни училища, 95 детски градини, 3 специализирани училища, 41 гимназии (средни училища) и 17 средни училища. Програмата следва съвременен педагогически и методически подход, който се основава на активното учене, съвместното преподаване, критичното мислене и рефлексивното преподаване. Чрез предмета

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

учениците придобиват екологично съзнание и развиват важни умения, които допринасят за тяхното професионално и личностно израстване.

Golden Green Leaf

Екологичната програма „**Golden Green Leaf**“ се наблюдава от гръцко-кипърско партньорство, което работи активно в областта на околната среда. В рамките на това партньорство едно училище в Гърция и едно училище в Кипър си сътрудничат в изучаването на тема, свързана с екологичното образование. Крайната цел на сътрудничеството е да се повиши осведомеността по въпросите на околната среда и да се възпита у децата чувство за положително отношение към опазването на околната среда. Досега в тази програма са участвали 6 кипърски начални училища.

Seed - A source of life

Програмата „**Seed - A source of life**“ е образователна мрежа за опазване на околната среда, в която участват училища в Гърция и Кипър. Чрез многостранна и структурирана учебна програма програмата има за цел да запознае учениците с различните видове кипърска флора (семена, растения, биоразнообразие), да възпита у тях екологично съзнание и съпричастност и да им помогне да създадат училищни градини за изучаване и анализиране на значението на природата в живота на хората. Крайната цел на програмата е да насърчи учениците да предприемат действия за опазване на природата на местно ниво. Досега в тази програма са участвали 8 детски градини.

LEAF - Learning about forests

Програмата „**LEAF - Learning about forests**“ има за цел да запознае учениците с флората и екосистемите на горите. Основната цел на програмата е да се научи за значението на екологичното образование по отношение на горите. Програмата отразява всички дейности, свързани с горите, в които участват хората, като културни, екологични, икономически и социални дейности. Чрез програмата учениците се насърчават да станат отговорни граждани на околната среда, като по този начин допринасят за повишаване на екологичната устойчивост, независимо от тяхната възраст или ниво на знания. Досега в тази програма са участвали 29 училища.

Less waste

Програмата „**Less waste**“ се фокусира конкретно върху управлението на отпадъците, като включва училищата в действия, свързани с намаляването на отпадъците. По време на действието на програмата няколко основни училища изпълниха няколко действия. Някои от дейностите, организирани, за да помогнат на учениците да развият екологично съзнание и да научат за значението на рециклирането, са следните:

- Организиране на студентски комитет по околната среда

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

- Наблюдение на училищната среда: Учениците наблюдават количеството на отпадъците, произведени в училище, и обсъждат начини за намаляване на отпадъците чрез използване на алтернативни методи за еднократна употреба.
- Събиране на отпадъци в училищния двор
- Предлагане на храна на всички ученици, без да се използва пластмаса или nereциклируеми материали
- рециклиране на всички видове материали (хартия, стъкло, пластмаса, батерии, дрехи).
- Създаване на плакати за рециклиране
- Създаване на стенопис по темата **„Боклук – Намали, преизползвай, рециклирай.“**

В структурата на кипърската образователна система екологичното образование е част от учебната програма на всички нива на образование. Звеното за образование за околна среда и устойчиво развитие е хоризонтална структура на Министерството на образованието в Кипър. То е официално създадено с решение на Съвета на министрите (Решение № 81,604 / Предложение № 1479 / 2016 г.) като постоянна държавна структура с определена програма. Тя е създадена на национална основа в областта на формалното, неформалното и информалното образование чрез насърчаване, изпълнение и актуализиране на централните действия на националното стратегическо образователно планиране на Министерството на образованието. Целта на звеното за EESD е да развива екологичното съзнание на младите хора по цялостен, съгласуван и хоризонтален начин не само в рамките на Министерството на образованието, но и във връзка с всички органи, организации и институти от публичния и частния сектор.

В следващия раздел са представени най-важните действия във връзка с EESD.

Мрежа от центрове за екологично образование

Тази мрежа е единствената цялостна структура за неформално образование по въпросите на околната среда и устойчивото развитие в Кипър и се предлага на ученици и учители на всички нива на образование. Целта на екологичните центрове е да осигурят алтернативни възможности за преподаване и учене в областта на околната среда и устойчивото развитие на всички ученици, но също така и на обществото да работят допълващо и подкрепящо за интегрирането на ЕЕДОП в училищата. Мрежата включва 7 центъра в много райони на Кипър: Център за екологично образование „Педулас“, Център за екологично образование „Аталаса“, Център за екологично образование на общността „Акротири“, Център за екологично образование „Саламиу“, Център за екологично образование на нос Грек, Център за екологично образование „Коилани“ и Център за екологично образование „Панагия“.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Екологичните центрове в Аталаса, нос Греко, община Акротири, Саламиу и Коилани предлагат еднодневни програми (от 9:00 до 16:30 ч.), докато центровете в планинския район, като този в Педулас, предлагат освен еднодневни и целодневни програми и двудневни и тридневни програми с настаняване на до 40 ученици в общежитията си.

Тематичните единици на програмите са следните:

- Биоразнообразието на горите
- Вода
- Околна среда и култура
- Почва
- Околна среда и местна общност
- Енергия
- Опустиняване и изменение на климата
- Местни култури и местни продукти
- Морска и крайбрежна среда

Тематичните единици, използвани като основа на обучението, предлагано на учениците и младите хора в центровете, са свързани с официалната учебна програма, която се изучава в училищата, като подпомагат образователния процес не само на учениците, но и на учителите.

Крайната цел на екологичните центрове е да функционират като подкрепящи структури за популяризиране на ЕЕДОП в училищата и да се превърнат в места за разработване и прилагане на многостранни екологични дейности. Учениците, учителите и други групи имат възможност да възприемат по-екологично отношение и да се включат в алтернативна учебна среда, която излиза извън рамките на официалната училищна среда

Това става чрез тези действия, които включват образователни сесии, екскурзии сред природата, гледане на образователни клипове и филми, дискуссионни сесии за рециклиране, намаляване на отпадъците и опазване на биоразнообразието, засаждане на дървета и запознаване с различните видове растения, култури и семена се срещат в кипърската природа.

През периода 2012-2020 г. в програмите, организирани в екологичните центрове, са участвали над двеста хиляди ученици и три хиляди учители от Кипър и чужбина. В рамките на действията на Държавната мрежа на ЕЕС бяха проведени редица междуведомствени семинари за обучение и професионално обучение на учители от всички образователни нива, както и на професионални групи със специален интерес и на местното население. Мрежата ИЕК участва активно в изследователски програми, както и в изпълнението на европейски програми, финансирани чрез различни финансови инструменти.

Основните задължения на звеното за околна среда и устойчиво развитие са:

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

- Предоставяне на програми за екологично образование в екологичните центрове (предучилищно, начално, средно, техническо и специализирано образование).
- Подготовка, изготвяне и планиране на програмите за екологично образование, изпълнявани в държавните училища и в екологичните центрове
- Разработване на образователни материали за екологично образование и устойчиво развитие
- Подкрепа и предоставяне на насоки на училищата за насърчаване на екологични дейности, проекти и други инициативи, свързани с EESD.
- Организиране и провеждане на обучения и образователни сесии за учители и възпитатели по въпросите на ЕЗСД в екологичните центрове.
- Контрол и управление на центрoвете за екологично образование
- Сътрудничество с местните общности, в които се намира всеки център, за улесняване на безпроблемното функциониране на центрoвете и организирането на няколко дейности, конференции или фестивали

Мисията на **Мрежа от центрове за екологично образование** е да се съсредоточи върху насърчаването на екологичното образование и устойчивото развитие по всеобхватен и холистичен начин. По-конкретно, действията на мрежата са следните¹⁰:

- Учене извън рамките на формалното образование, извън училищната среда
- Взаимодействие с учебната среда
- Използване на знанията и опита на местното население за обогатяване на учебния процес за учениците и младите хора
- Възприемане на интердисциплинарен, всеобхватен и последователен подход към преподаването на въпросите на околната среда и устойчивото развитие

Чрез различните проекти и семинари екологичните центрове имат за цел да¹¹:

¹⁰ Cyprus Ministry of Education, Culture, Sport & Youth. (2020). Annual Report 2020. Available at: https://archeia.moec.gov.cy/mc/605/annual_report_2020_en.pdf

¹¹ Cyprus Ministry of Education, Culture, Sport & Youth. (2020). Annual Report 2020. Available at: https://archeia.moec.gov.cy/mc/605/annual_report_2020_en.pdf

- Укрепване на критичното мислене на учениците
- Подобряване на експерименталното наблюдение
- Разглеждане на взаимодействието и взаимовръзката между природните, културните, социалните и икономическите параметри на околната среда
- Разработване на мрежи за комуникация и сътрудничество между участниците в програмата или участващите заинтересовани страни
- Развиване на комуникационните умения на младите хора, тяхната креативност и
- Подобряване на участието на младите хора във връзка с формирането на устойчиви условия на живот.

Образователният подход, използван в екологичните центрове, може да бъде обобщен чрез следните ключови думи:

- Разходки
- Преживяване
- Учене
- Активност
- Обмен на идеи
- Промяна на нагласите
- Участие в процесите на вземане на решения
- участие в действия

Учебно посещение, проведено от група ученици в екологичния център Athalassa.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Група ученици посещават гората за образователна сесия, посветена на опазването на природата и значението на възприемането на по-екологични навици.

алтернативни методи на преподаване за опознаване на околната среда.

Учене на
открито,
използване
на

Снимки: Отдел за екологично образование и устойчиво развитие, Главна страница, 2022 г.

За да се подобри професионалното развитие на учителите, преподавателите и другите заинтересовани страни, бяха проведени редица семинари, както и програми за образование и обучение, както на задължителна, така и на незадължителна основа. Обучителните и образователните семинари имат експериментална форма. Те се провеждат в училища, в Кипърския педагогически институт, в екологични центрове, в различни области на неформалното образование, като музеи и природни обекти като гори, реки, села и др.

Организиране и участие на звеното за EESD в регионални срещи

По време на пандемията COVID-19 всички действия и дейности на звеното за EESD бяха осъществени онлайн. Някои от изпълнените действия са следните:

- Организиране на 15-ото и 16-ото заседание на Управителния комитет на Икономическата комисия за Европа на ООН за екологично образование

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

- Участие и организиране на експериментални семинари от Звеното по въпросите на изменението на климата и младежта в рамките на годишната конференция на Европейския съюз e-twinning
- Участие и представяне на действията на Кипър за изменение на климата в образованието в регионален уебинар, организиран в рамките на Кипърската инициатива за изменение на климата в Източното Средиземноморие и Близкия изток.
- Участие и изказване в регионалната среща на ЮНЕСКО за новия стратегически план за ОУР до 2030 г.
- Участие и представяне на Целите за устойчиво развитие в контекста на Световната седмица на образованието

Изготвяне на помощни образователни материали за обогатяване на учебната програма по екологично образование и устойчиво развитие

Инструментите и материалите са:

"WE STAY AT HOME, WE LEARN & CREATE ABOUT THE ENVIRONMENT" е изчерпателен образователен материал за родители и деца. Министерството на образованието в сътрудничество с Кипърския педагогически институт и Училището за родители „Панциприан“ създаде инструментариума. Материалът е предназначен за подкрепа на родители и деца, която се оказва много полезна по време на пандемията. Материалът е разделен на пет основни категории, свързани с¹²:

- Прости конструкции в околната среда
- Прости експерименти в околната среда
- Развлекателни и образователни дейности с екологично съдържание
- Интерактивна игра с екологично съдържание
- Електронни книги с приказки по темата за околната среда

¹² Министерство на образованието, културата, спорта и младежта на Кипър. (2020). Годишен доклад 2020: https://archeia.moec.gov.cy/mc/605/annual_report_2020_en.pdf

Предоставяне на образователни материали за Общата селскостопанска политика по темата „Икономика и живот“ в селските райони

В европейската програма *“Promoting entrepreneurship among the younger generation in the agricultural sector”* бяха разработени образователни материали за учители и ученици. Материалът включва иновативни образователни инструменти, които имат за цел да запознаят образователната общност с темите за селската икономика и селския живот. Материалът може да се прилага както в условията на формалното, така и на неформалното образование. Основните аспекти на учебния материал са:

- Планове за уроци и интерактивни дейности, свободно достъпни в интернет
- Образователни материали за Общата селскостопанска политика на правителството на Кипър, включително теми като биоразнообразие, изменение на климата, глад и иновации и предприемачество.

Образователен телевизионен канал

Поради отрицателното въздействие на пандемията COVID-19 Министерството на образованието използва начини за осигуряване на дистанционно обучение чрез цифрови учебни материали, които се предоставят на учениците чрез образователен телевизионен канал. Каналът включваше съдържание по въпросите на околната среда. Бяха подготвени поредица от информационни курсове. Някои от примерите са курсове по въпросите на изменението на климата, хуманното отношение към животните, производството и потреблението и биоразнообразието.

Пример за образователен видеоклип, предоставен по телевизионния канал на звеното EESD

Стъпките на едно видение – филм на гимназията Apostolos Pavlos

Анимираният кратък филм с име *“Стъпките на едно видение”* (“Oromatos Pathkies”) ¹³ изобразява видението (кошмара) на младо момиче на име Афродита. Афродита вижда мрачното бъдеще на планетата и нарушаването на баланса на екосистемата поради изменението на климата и човешката намеса в природата. Когато се събужда от кошмара си, тя осъзнава, че последиците от изменението

¹³ Звено за околната среда и устойчивото развитие. (2022). Образователна уеб телевизия. <https://elearning.schools.ac.cy/index.php/el/monada-perivallontikis-ekpaidefsis/video/1-oromatos-pathkies-gymnasio-apostolou-paylou>

на климата ще бъдат катастрофални за човечеството. Тя решава да предприеме действия и да спре използването на изкопаеми горива за производство на електроенергия, като я замени със слънчеви панели и вятърни мелници, представляващи възобновяем източник на енергия. Този анимационен филм има за цел да повиши екологичната осведоменост на гражданите, като акцентира върху необходимостта от предприемане на превантивни мерки срещу климатичните промени и техните последици. Филмът е създаден от ученици от гимназията в Кипър в сътрудничество с отдел EESD и Министерството на образованието.

Видеото е достъпно тук: <https://youtu.be/4iNwMyYa6p0>

Снимка от анимационния филм, показваща визията на Афродита за бъдещето на планетата.

Снимка: Отдел за екологично образование и устойчиво развитие, Web TV, 2022

Часът на селфито, часът на Земята – филм на гимназия „Агиос Стилианос“

Анимираният кратък филм "Часът на селфито, часът на Земята"¹⁴ подчертава егоизма и липсата на съвест в човешката природа (selfie o'clock). Хората не осъзнават негативния ефект от ежедневните си навици и дейности върху планетата. Заради бездействието на хората планетата се унищожава (Earth zero o'clock).

С помощта на керамика, живопис и фотография учениците създадоха този стоп-моушън филм, изобразяващ модерен град, построен в непосредствена близост до заснежена планина. Ежедневната човешка дейност не осигурява защита на

¹⁴ Отдел за екологично образование и устойчиво развитие. (2022). Образователна уеб телевизия. <https://elearning.schools.ac.cy/index.php/el/monada-perivallontikis-ekpaidefsis/video/4-selfie-o-clock-earth-0-clock>

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

околната среда и не повишава качеството на живот. Градът води забързан начин на живот, а трафикът, дължащ се на прекомерния брой автомобили, е твърде интензивен. Навици като шофирането на автомобил изискват използването на изкопаеми горива. Не съществуват други видове транспорт като обществения транспорт или колоезденето. Разчитането на автомобила е неустойчива практика, която има отрицателно въздействие върху околната среда. Прекомерната употреба на автомобили води до увеличаване на парниковите емисии, които водят до замърсяване на въздуха, влошаване на здравето на гражданите и топене на ледовете по върховете на планините. Целта на филма е да повиши осведомеността относно необходимостта от предприемане на действия срещу изменението на климата. Видеото е достъпно тук: <https://youtu.be/yTd50VnLvxE>

Снимка на анимационния филм, в който се подчертава необходимостта от предприемане на действия в областта на климата

Снимка: Отдел за екологично образование и устойчиво развитие, Web TV, 2022 г.

Сътрудничество на отдел EESD с комисаря по въпросите на доброволчеството

Звеното за EESD си сътрудничи с комисаря по въпросите на доброволчеството към правителството на Кипър за изготвянето на образователни материали, озаглавени „Пътуване по Целите за устойчиво развитие“. Въз основа на този проект ще бъдат създадени 17 книги, по една за всяка цел. Седемнадесетте книги ще пътуват в куфар до всички училища в Кипър, до общности, организации и други субекти, за да се популяризира необходимостта от предприемане на действия във връзка с климатичната криза. Това е текущ проект, чиито резултати ще бъдат публикувани през 2022 г.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Кипър участва активно и в европейски проекти за опазване на околната среда и устойчиво развитие. Например, проектът **European LIFE Green SMEs project** има за цел да насърчава устойчивостта на предприятията в Кипър, като им предоставя подкрепа и информация за начините за намаляване на въздействието им върху околната среда.

В Кипър има няколко проекта за разпространение на информация за екологичната устойчивост, които имат за цел да повишат осведомеността и да насърчат устойчивите практики, включително:

- **Инициатива за устойчив туризъм в Кипър:** Този проект е съвместен проект на Кипърската туристическа организация и *Пътната фондация* има за цел да насърчи устойчивите туристически практики сред бизнеса и туристите. Инициативата предоставя обучение и подкрепа на предприятията за това как да работят устойчиво и насърчава туристите да избират устойчиви варианти при планиране на пътуванията си.
- **Програмата Green Schools:** Министерството на образованието на Кипър управлява тази инициатива и има за цел да насърчи устойчивите практики в училищата в цялата страна. Училищата могат да кандидатстват, за да станат „Зелено училище“ и да получат подкрепа и ресурси за прилагане на устойчиви практики, като например рециклиране и намаляване на потреблението на енергия.
- **Кипърската мрежа за корпоративна социална отговорност:** Мрежата обединява предприятия, неправителствени организации и правителствени агенции с цел насърчаване на устойчивостта и корпоративната социална отговорност в Кипър. Мрежата организира събития и предоставя ресурси, за да помогне на компаниите да интегрират устойчивостта в дейността си.
- **Проектът GreenCyprus:** Проектът е съвместен проект на Кипърския технологичен университет и Министерството на земеделието, развитието на селските райони и околната среда и има за цел да насърчи устойчивите практики в земеделието и селското стопанство. Проектът предоставя обучение и ресурси на земеделските стопани за това как да намалят въздействието си върху околната среда и да възприемат устойчиви практики.

EESD също така работи и координира различни местни социални мрежи и компании за програми и дейности от екологично естество на национално, регионално и местно ниво, като се включва в различни проекти по европейските програми (Хоризонт и Еразъм) и печели средства по програма

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Еразъм+. Като укрепва работата си и образователната подкрепа, която предоставя на учениците и учителите.

„**PEDIA**“ програмата¹⁵ се финансира по европейската програма „Хоризонт 2020“. Координатор на програмата е Кипърската енергийна агенция, а партньорска организация е звеното EESD. Програмата има за цел да доведе до инвестиции на стойност 7,5 млн. евро от публичния и частния сектор. Тези средства ще бъдат използвани за превръщането на 25 училища в сгради с нулево потребление на енергия, което ще им помогне да намалят количеството консумирана енергия и оперативните си разходи с 250 000 евро годишно.

Звеното за EESD, в сътрудничество с Педагогическия институт на Кипър, Кипърската радиотелевизионна корпорация, неправителствената организация „Зелена точка Кипър“ и сектор „Околна среда“ на Министерството на земеделието, координира проекта **Rethink (Reduce, Reuse, Recycle)**¹⁶. Този проект има за цел да насърчи намаляването, повторната употреба и рециклирането на отпадъците в Кипър чрез мащабна кампания за повишаване на осведомеността, която се основава на цялостна комуникационна стратегия, фокусирана върху принципа 3R – Reduce, Reuse, Recycle (RRR). Посредством този проект в няколко училища бяха организирани поредица от кампании за повишаване на осведомеността, чиято цел е да доведат до промяна във възприятията, нагласите и навиците на учениците, учителите и други заинтересовани страни. Чрез този проект беше създадена образователна телевизионна поредица, която се излъчваше всяка седмица по националната телевизия. Сериалът се фокусира върху ежедневните навици на семейство, което решава да възприеме алтернативен, по-екологичен начин на живот. Чрез дискусиите и ежедневните си дейности (рециклиране, каране на велосипед, намаляване на отпадъците, намаляване на потреблението на вода, компостиране) те показват по-зелен, по-екологичен начин на живот, който всеки може да възприеме.

¹⁵Министерство на образованието, културата, спорта и младежта на Кипър. (2020). Годишен доклад 2020: https://archeia.moec.gov.cy/mc/605/annual_report_2020_en.pdf

¹⁶Министерство на образованието, културата, спорта и младежта на Кипър. (2020). Годишен доклад 2020: https://archeia.moec.gov.cy/mc/605/annual_report_2020_en.pdf

Снимка от един от епизодите на „Преосмислете“, показваща ежедневието на семейството и екологичните му навици <https://www.youtube.com/watch?v=Wz7Ic0sJZuM> (Заглавие на епизода: Рециклиране на стъкло с английски субтитри)
Снимка: YouTube, Rethink Campaign, 2018 г.

Целта на екологичните центрове е да осигурят алтернативни възможности за преподаване и учене за всички ученици, но също така и за функционирането на допълващото и подкрепящо общество за интегриране на ЕЕДОП в училищата: в действителност, той изготвя съдържание и материали за училищата и определя екологични образователни програми за училищната система. Разглеждайки различни екологични въпроси, участието на учениците във всеки проект в екологичните центрове, като уроци, събития, екскурзии, акции за засаждане на флора, активно допринася за учебната програма на учениците и на самите учители. За да се разбере значението и успехът на инициативата, през последното десетилетие в нея са участвали повече от 200 000 ученици и над 3 000 учители (обучени задължително и/или по избор).

Освен това многобройни неправителствени организации и местни общности самостоятелно организират допълнителни образователни събития, за да повишат осведомеността на хората за околната среда. Например Кипърската асоциация за защита на природата организира екскурзии сред природата, образователни дейности за деца и програми за мониторинг на околната среда, за да ангажира гражданите в опазването на природата.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Действия и интервенции в България

Екологичното образование в България е приоритет от 1970 г., когато е създаден Националният комитет за опазване на околната среда. През 1990 г., след падането на комунизма и прехода на страната към демократична система, българското правителство създава програма за екологично образование, която създава серия от инициативи за насърчаване на екологичната устойчивост и опазването на биологичното разнообразие, действайки директно сред учениците от началните и средните училища.

Министерството на образованието и науката възприе интегриран подход към екологичното образование, който включва околната среда като пресечна тема във всички учебни предмети. Това означава, че учителите по всички дисциплини са насърчавани да включват екологичната устойчивост в учебните си програми.

Освен това министерството е разработило специални програми за екологично образование за училищата, които включват курсове за обучение на учители и учебни материали за ученици. Тези програми имат за цел да предоставят на учениците задълбочени познания за околната среда и екологичните проблеми, както и да насърчават устойчивото поведение в ежедневието.

Освен това в България има многобройни неправителствени организации, които работят за повишаване на осведомеността на населението относно проблемите на околната среда и насърчават опазването на околната среда в различни аспекти, включително опазването на природните ресурси, енергийната ефективност, управлението на отпадъците, опазването на биологичното разнообразие, опазването на въздуха и водите и борбата с изменението на климата. Съществуват и специални програми за екологично образование за местните общности, които се стремят да приобщат гражданите към проблемите на околната среда, които ги засягат пряко.

В обобщение, околната среда е важен приоритет, който включва поредица от инициативи, училищни курсове, неправителствени организации и специфични програми за местните общности. Това спомага за насърчаване на екологичната устойчивост и опазването на биологичното разнообразие в цяла България.

Последните български правителства през годините са провеждали различни политики за опазване на околната среда, много от които са финансирани от Европейския съюз; това са предимно инициативи с държавен произход, но възникват по искане на гражданите, които вече все повече осъзнават важността на темата и възможностите, които предлага Европейският съюз. Ето някои примери:

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

- **LIFE+ Program for Nature Conservation:** Тази програма има за цел да защити биоразнообразието и природните местообитания в България. Сред финансираните проекти са такива с теми за създаване на защитени територии, намаляване на емисиите на парникови газове и възстановяване на природни местообитания.
- **Waste management program:** През 2007 г. България въведе програма за управление на отпадъците, чиято цел е да се намали количеството на произвежданите отпадъци и да се увеличи рециклирането. Програмата включваше изграждането на нови съоръжения за обезвреждане на отпадъци и прилагането на нови политики за събиране на отпадъци.
- **Wind farms:** През последните десетилетия правителствата инвестират в производството на вятърна енергия, като в страната са изградени множество вятърни паркове. Тези паркове произвеждат чиста енергия и намаляват емисиите на парникови газове.
- **River restoration:** В сътрудничество с Европейския съюз България работи за възстановяване на реките и подобряване на качеството на водата. Държавата извърши много интервенции за намаляване на замърсяването на водите и подобряване на биологичното разнообразие на реките.
- **Wildlife protection:** България е въвела редица мерки за защита на дивата природа, включително създаването на нови природни резервати и опазването на естествените местообитания на животните.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Илюстрации и концептуални карти за операторите

Най-добрият метод за разпространяване на концепциите за екологична устойчивост и хипотетичните стратегии за прилагане на изразените досега концепции в практиката на местните райони е да се обучават операторите. Предполага се, че те ще привлекат и други цели, за да представят ситуационната рамка и рамката на действие по отношение на опазването и зачитането на околната среда концептуално.

Както подчертахме, всеки местен контекст има своите особености, проблеми, ситуации и решения на общия проблем за устойчивостта на околната среда, така че концептуалното очертаване на най-добрия път може да възникне само от точния и задълбочен анализ на неговото местно измерение. Всичко това благодарение на индивидуален или съвместен брейнсторминг.

Какво трябва да си зададе първоначално Операторът:

- Откъде да започна?
- Къде искам да отида?
- Какви инструменти мога да използвам, за да разработя пътя?
- Какви препятствия мога да открия по пътя?
- Как мога да изпълня курса по най-ефективния и конкретен начин?
- Колко време ми е необходимо, за да го направя?

Тези първоначални въпроси са основата за картографиране на изходната ситуация и дестинацията (или целта) на пристигане по почти картографски начин, както и за определяне на маршрута и пътя на пътуването: следователно това предполага точен анализ на контекста, с проучване на силните страни, слабите страни, възможностите и заплахите според истинска матрица S.W.O.T.

Този първоначален анализ може да отвори първоначално неочаквани разсъждения и действия или напълно да преобърне целите и плановете, които трябва да се задълбочат, защото освен че увеличават познанията в областта, те могат да предоставят инструменти и начини за напредване по пътя.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Пример 1: Проблемът със замърсяване на плажовете на специфични места

- **Откъде да започна?**

Анализ на проблема и референтната област: всеки плаж в моя район има проблем със замърсяването на почвата. Отпадъци от всякакъв вид, особено пластмаси, замърсяват крайбрежието, а напоследък и райони, които допреди няколко години все още не бяха толкова засегнати от проблема.

- **Къде искам да отида?**

Целта: да се подобри ситуацията със замърсяването на крайбрежието в моя район и да се почистят плажовете.

- **Какви инструменти мога използвам по пътя?**

- **Какви препятствия мога да срещна?**

Инструменти и заплахи: тук влиза в сила използването на ефективен инструмент за анализ като матрицата S.W.O.T. (Strength, Weakness, Opportunities, Threatments). Тази графична матрица, която обикновено се използва в области като маркетинга и икономиката, разделя даден елемент на аспекти на самия обект (силни и слаби страни) и позволява анализ на характеристиките на контекста, които влияят върху съществуването на същия обект на анализ (възможности и заплахи). Често се случва някои присъщи качества на елемента на анализа или на контекста да принадлежат едновременно и към силните, и към слабите страни, или към възможностите, и към заплахите.

- **Силни страни:** плажовете в района са средни по големина и следователно не са трудни за контролиране. Наблюдението им чрез автоматични системи (камери, контролни станции) или човешки системи (групи за контрол и почистване) не е напълно осъществимо и би изисквало ограничени разходи в сравнение с други контексти. Освен това плажовете са с различна ориентация по отношение на морските течения към брега, което може да улесни евентуалното идентифициране на отпадъци, идващи от морето, а не на такива, изхвърлени директно на плажа. Местата за достъп до плажовете са предимно тесни по размер (много заливи) и поради това посетителите могат лесно да бъдат идентифицирани и преброени.
- **Слаби страни:** В различните заливчета и плажове има малко контейнери за отпадъци, така че не е лесно те да бъдат

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

изхвърлени. Увеличаването на броя на пунктовете за събиране на отпадъци би насърчило тяхното използване. Освен това всеки от плажовете е подложен на интензивни въздушни течения, така че поради някои пориви на вятъра дори правилно събраните отпадъци (по-специално хартия и пластмаса) могат да се разпръснат навсякъде.

- **Възможности:** плажовете не са много изолирани от местния контекст, така че на пешеходно разстояние има търговски дейности, като клубове и магазини, и жилища. Това предполага, че жителите и тези, които работят в околните райони, за да поддържат контекста чист и красив, биха могли да се интересуват от въпросите на околната среда. Тъй като е на ръба на жилищния контекст, има улици и точки, където лесно може да се извършва събирането на отпадъци, извършвано от общината, с маршрути и моменти, които са лесни за определяне за моторизираните превозни средства за събиране на отпадъци. Напливът на туристи през пролетта и особено през лятото е от икономическо и социално значение за местните институции и това може да доведе до специално внимание към проблема, за да не се засегнат пристигащите и репутацията на мястото.
- **Заплахи:** плажовете не са много изолирани от местния контекст, така че има търговски дейности, като клубове и магазини, и жилища на пешеходно разстояние. Това може да означава, че по-голямата част от отпадъците идват директно от тези субекти и имат пряко въздействие върху замърсяването на плажа. През лятото, когато има най-голям брой посетители, смените за събиране на отпадъци, организирани от общината, са същите като тези през другите периоди на годината. Това се изразява в експоненциално увеличение на отпадъците, които постъпват в пунктовете за събиране, с улеснено разпръскване на същите. Заведенията с изглед към плажовете не извършват обслужване директно на плажа и това може да означава, че вместо да връщат бутилки, чаши или контейнери, предоставени на клиентите, персоналът на заведенията оставя задачата за изхвърляне на отпадъците на отделните клиенти.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

<p>Strengths</p> <p>Medium size Different orientation towards the currents Narrow access points</p>	<p>Weakness</p> <p>Few containers and small dimensions Subjection to strong air currents</p>
<p>Opportunities</p> <p>Proximity to premises and homes Accessible roads and collection points High summer tourist influx</p>	<p>Threats</p> <p>Proximity to premises and homes Waste collection shifts unchanged Commercial Activities without beach service</p>

● **Как мога да проведя този курс по-възможно най-ефективния начин?**

Практически действия, които могат да решат проблемите, анализирани по-горе:

- Мониторинг чрез човешки и автоматични системи: включете местните институции и същите търговски дейности, за да допринесат за осигуряването на инструменти за постоянен мониторинг за проверка на действията на посетителите на плажа. Това може да бъде още по-лесно, като се имат предвид тесните места за достъп до плажовете, така че само с няколко инструмента или точки за наблюдение могат да се проверяват входовете и изходите.
- Благодарение на същите тези инструменти и чрез комбиниране на данните с анализ на теченията и степента на замърсяване в различни моменти е възможно да се определи колко отпадъци пристигат от посетителите по суша и колко от морските течения, за да се разбере добре в коя от двете области е най-добре да се действа, за да се възпитат хората да уважават плажовете и моретата.
- По този начин е възможно също така да се включат образователни институции и групи за разпространение на информация, които да се опитат да предоставят информация и методи на поведение за гражданско образование за уважение към околната среда, повишаване на осведомеността за околната среда.
- Увеличаване на броя на пунктовете за събиране на отпадъци на плажовете, за да се насърчи и улесни тяхното използване, като се използват и по-големи контейнери, за да се предотврати препълването и разпръскването на отпадъците. Заедно с това, например, да се предоставят на посетителите безплатни хартиени

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

пепелници и контейнери за органични отпадъци за изхвърляне на угарки, опаковки и дребни отпадъци като цяло, още при влизането на плажа.

- Включете собствениците на предприятия и жителите на морските райони, за да споделят план за поведение за осигуряване на по-малко опаковки на продуктите, които могат да се рециклират, и да обучават тези конкретни цели за добри практики в екологичен контекст. Институциите също могат да участват в по-строги проверки на тези лица, за да се гарантира спазването на тези добри практики. С оглед на това жителите могат да се включат и в моменти на почистване на плажовете, моменти на спонтанно събиране на групи от субекти за практическо почистване на крайбрежието.
- Да се подтикнат местните институции към по-добро прилагане и организиране на системите за събиране на отпадъци през летния период, като се отделят повече ресурси в този смисъл и по този начин се увеличат превозните средства, хората и времето за събиране на отпадъците.
- Ангажирайте институциите, като подчертаете икономическата възвръщаемост, която дава правилното управление на околната среда на морето и плажовете, което би привлякло и поддържало добро ниво на туристическа посещаемост и добри резултати за районите.

- **Колко време ще ми отнеме?**

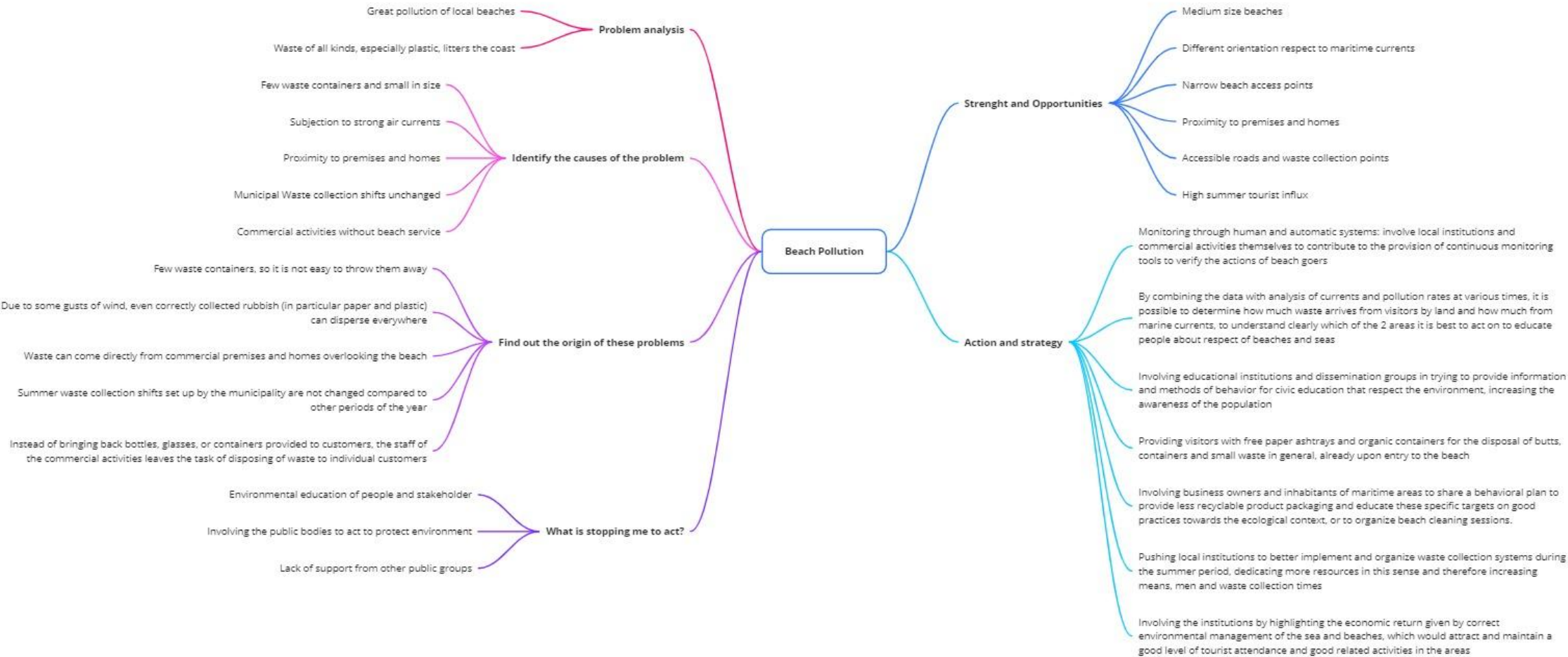
Период на интервенция и изпълнение: за да се подкрепят всички тези инициативи, като се имат предвид субектите, които трябва да бъдат включени, и пътищата за изпълнение, може да е необходим средносрочен хоризонт, който може да се определи количествено в рамките на поне една година. В зависимост от предложените интервенции някои действия могат да бъдат организирани и осъществени за период от 1 месец, а други – за два или повече месеца.

Предложената тук е само един от различните видове картографиране на концепции, които операторите и всички останали могат да използват или да създадат от нулата. Силата на предложената методология се основава на нейната разнородна приложимост в различни области и във всички контексти, както и на логическата обосновка, която стои зад нея и която от наблюдението и анализа на контекста може да доведе до разработването на ефективни стратегии, които могат да бъдат споделени с различни заинтересовани страни.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Чрез някои безплатни онлайн инструменти (напр. Miro) е възможно да се структурира съвместно мисловно и концептуално картографиране по всички теми и във всички графични стилове, според множество схеми и диаграми, които могат да улеснят мозъчната атака и анализа на информацията според различните контексти и области. Тази по-долу, създадена по време на съвместна сесия между няколко субекта около горната тема:

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.